सु० म० तडकोड

पायजेल

DNKK
132

गोवा कोंकणी अकादेमी मोगाळ भट
243, पाटो कॉलनी
पणजी - गोंय

Book donated by:
Smt. Juliet Moras in the memory of
Late Sri Paul Moras, Mangaluru

पांयजेल

पांयजेल

सु० म० तडकोड

केदार प्रकाशन गृह

पांयजेल (कोंकणी कविता झेलो)
कवी : सु० म० तडकोड

Payanjael (Poems in Konkani language)
Poet : S. M. Tadkod

सर्वाधिकार (C) प्रा० प्रियदर्शिनी सुधीर तडकोडकार
१/बी, एस - ५, दुसरो माळो, कामत प्लाझा,
सान्ता इनेज, पणजी, तिसवाडी, गोंय - ४०३ ००१
दूरध्वनी : ०८३२ - २४२३५७७

प्रथमावृत्ती : प्रथमावृत्ती : २६ जून, २००८ / विक्रम संवत् २०६४
(कविवर्य शंकर उपाख्य आनन्द पाण्डुरंग रामाणी हांचो जन्मदिन

मुखपृष्ठ : केदार-प्रियद

मुद्रण : ओमेगा ऑफसेट,
शेट्टी गल्ली, बेळगांव - ५९० ००२
दूरध्वनी क्रमांक ०८३१ - २४२४१२४

प्रकाशक : केदार प्रकाशन गृह,
केदारनाथ सुधीर तडकोड,
१/बी, एस - ५, दुसरो माळो, कामत प्लाझा,
सान्ता इनेज, पणजी, तिसवाडी, गोंय - ४०३ ००१
दूरध्वनी : ०८३२ - २४२३५७७, ९८६००८५५०५

वितरक : प्रियद वितरण,
प्रियद सुधीर तडकोड,
१/बी, एस - ५, दुसरो माळो, कामत प्लाझा,
सान्ता इनेज, पणजी, तिसवाडी, गोंय - ४०३ ००१
दूरध्वनी : ०८३२ - २४२३५७७, ९८२३८१५५४१
मोल : एकशे पंचवीस रुपये

ISBN 978-81-904801-2-3

काव्याची अस्मिताय सांबाळपाची पराकाष्ठा करपी

कविवर्य शंकर रामाणी

हांका

आदरान समर्पण

अनुक्रम :

अधोलोक ७
अस्कडीच्या राया ११
आलोक १२
किण्ण दोळ्यांनी १३
कुन्ती १४
कुळक आनी सुणें १६
गर्भार १८
घरांत पुस्तकां येवपाचो वेळ १९
घरांत मुसकां येवपाचो वेळ २२
घुंगरा २५
चान्या रातीं २७
चित्र २८
छन्द ३०
झनरीं ३१
ट्रॅपिझ ३३
तस्त्रीप ३५
ता-यांक पळयलें हांवे... ३७
तीन अखरां ३८
तें उतर ३९
*त्सुनामी*ची असलीय एक कविता ४२
दारार टक् टक् जाता ४५
देवा अनन्ता! ४८
नांव नाशिल्लें भुरगें ४९
निजसुरी रात आनी घुंगरां ५०
निर्शेल्ल्या सपनांत ५२
पांयजेल ५४
भूक ५६
महाशून्य ५७
मूर्त देखची आसा. ५८
मूळ ६१
मेरेवयलो आंबो ६१
रुखा ६४
लोककवीक ६५
लोकशायेच्या श्राद्धाक ६८
शिवलिङ्गाचेर जल्लेच जल्ले ७०
शंकापिसांट सन्धिकाल ७३
वसन्ताचो रंग ७५
समुद्र ७६
हिणयां-तिणयां मोटवे मनीस ७८

१. अधोलोक

पराकाश्ठेच्या तपस्कारा उपरान्त
दवरलोच हांवें पांव ह्या विस्तीर्ण तेंगशेर...

खरसाणेत हांवें वडयली शेंवटून नदर
शेकानशेक पसरिल्ल्या सकयल्या वाठाराचेर...

कितलेशेच मोडणामोडणाचे मार्ग,
दुरीग, वंयो आनी आडांबे,
कितलेशेच फटकिरे-खरे मार्गदर्शक
- कांय जीवे, कांय बुजगावणीं;
कांय गुरुवर्य, कांय शुक्राचार्य नॉझलांतले,
कांय संतसज्जन, कांय शुभचिंतक -
घायाळ नदरेन म्हाका तेळटना...

तांकां ‘बाय’ ‘बाय’ म्हळें
आनी उत्तर दिकेकडेन पळोवंक लागलों, जाल्यार
कितल्योश्योच आल्मारी सताड उक्त्यो एकेवशीन!
दुसरेवटेन पर्थून एकार एक चडत गेल्ल्यो
दोंगुल्ल्यो -
कांय मार्ग, दुरीग, वंयो आनी
फटकिरे-खरे मार्गदर्शकय बी...
एका आलमारींत हात घातलो जाल्यार
एक फायलच हातांत आयली,
‘आरे, ही तर म्हज्या एका गुरुवर्याची फायल!
पळोवची उत्ती करून?

‘हय-नाका’ करतास्तानाच
ती उत्ती जाली केन्ना तेंच कळ्ळें ना,
वा-यान फडफडूंक लागली पानां म्हणून
दामून दवरली एक -
तर म्हज्या हाताखाला आशिल्ल्या पानाचेर
म्हज्या नावाचो निर्देश!

वसवश्यान वाचचेंच पडलें -
- तर. आब्बा!
ह्याच गुरुवर्यान तर कितलेशेच फावट
फटकिरे मार्गदर्शक
म्हज्या पायणीच्या आशीकुशीन उबारिल्ले?

...ह्यो फायली कांय शुक्राचार्यांच्यो?
‘जेन्ना जेन्ना म्हांका दान मेळटाशें दिसलें तेन्ना तेन्ना
नाडेपेन्नाच केलीं आनी
नॉझलांतच वचून बसले कमंडलुंच्या...’
ओहो! ही फायल तर संतसज्जनाची!
कळच आयली काळजांत;
हांचे हात-पांव मातयेचेच न्हय तर
अंडरवर्ल्डाचेय?

‘ह्यो वंयो, ते दुरीग, ते आडांबे
ह्या संतसज्जनाच्या सोज्ज्वळ कर्तुपांचे चित्र’;

मान वळून आयली वाचून वाचून,
देखून पळयलें मुखार तर
कितलेशेच शेड्‌डे, कोले आनी
वांगडा बहिरुपेय -
- दोंगुल्ल्यांच्या वाटांनी
आपालिपा करीत...

म्हळें,
म्हजीय एक फायल आसूं येता...
...गावलीय ती आशीकुशीतली.

उत्ती करून पळयली जाल्यार वाचूंक मेळ्ळें -
- तुजें कर्तुप म्हळ्यार   फुकफुक्या मनशान
केल्ली
संघर्षरत कवितेची निर्मणी...

२. अस्कडीच्या राया

आरे अस्कडीच्या राया
तुजो घोडो रे खंय,
तरसाद घेवन ताणशेतालो खंय तूं
केदनां तरी पूर्व-प्राचीन काळांत,
तुजी तीं मुखोशां तरी लाय,
आमकां फटोवंक!

आरे अस्कडीच्या राया
तुजो घोडो म्हाका दी, ती
तरसाद घेवन तुजें कर्तव्य हांव करीन,
(केदना तरी पूर्व-प्राचीन काळांत
अशेंच काज-कार्य म्हज्या वडील पूर्वजांनी केल्लें.)
तेदनां इतिहास बरोवंक आफ़यन!

३. आलोक

करुणेची प्रभावळ लिकलिक
कल्याण लालिमा काळजांतल्यान
नीरव जावन येता
शरदधुन्द छाया घेवन
रूपकार जाल्लो आलोक
चोंयवशींनी फुलां कशीं मुड्डतात
घडी-सुख घेयत...

आनी सृश्ट अनाघ्रात
व्योम - ओङ्कार आनन्दवर्तमानांतलो
जावन महाकार आलोक

४. किण्ण दोळ्यांनी...

उनाड भुरग्यावरी
उजवाड कसो अत्र्यापय-यांनी छळटा,
तिगय तिगय तिगयल्लो काळोख
खदळून उडयता हो उजवाड तनांमनांत...

कोण म्हणटा कालच आषाढ आयिल्लो
कोण म्हणटा
आयजच्यान श्रावणाचें बोट लागलेंशें दिसता
आसमंताक
तेन्ना खळखळून उठटात खीण
असंख्य काळखांच्या पावसाधारांतले,
तनांमनांत...

हालीं आंगांर आंगां दिसतात
उजवाडाची झड पडटकच,
श्शी! कितलें घाण बुट्टाण शरीर हें,
अंतिम व्याख्याच नाशिल्ली नीत-अनीत रिग़त येता
तनांमनांत...

हांव हें किण्ण दोळ्यांनी नियाळटां
आनी काळखाक समर्पित जावंक
मजत करपी देवाक शरण वचूंक लागतां तेन्नां
अर्दकुटी आंगवण केल्ल्यावरी आत्मो तळमळटा
तनांमनांत...

५. कुन्ती

कुन्ती पळयता,
‘हो घोगोवतो पावस जळजळटा चड’,
खंयचे तरी चेटकिणीन भूल लायिल्लेवरी;
न्हंयेंत रात देंवता पावळेक धरून सांवळे भशेन
तिचे देगेक पर्थून पर्थून भेश्टयता तरी कोण?

हें नीजपण, कुन्ती म्हणटा,
कित्याखातीर सांबाळ्ळें इतले दीस,
जीण पर्थून पर्थून आड आयली, कागाळ करीत;
इल्लीशी न्हंय - अफाट दरयाच कशी -
घेवन हें उदक वतली तरी खंय मेरेन रुजू
करूंक?

‘हे कुडींत’, ती म्हण्टा,
‘हो झडझटो पावस परमळटा चड’,
रसरसून आयिल्लीं मोगरी घमघमूक पडली;
हे कुडींतली न्हंय
सूर्याचें बिम्ब घेवन मस्तकांत पावली
शिरन्तरांतल्या रान-गन्धाक शिटकावंक
विसरिल्लो पावस ?

‘एका न्हंयेत’,
आशिकुशी फुतफुतता,
‘भिनून गेल्ली न्हंय जळीं-मळीं...’

जिवीत हुंपून वेंगायत सुटलें
भुलावणीचे सुवाळेच कशे;
वावझडीतल्यान वावझडी उसळत गेल्यो...
मोनेळांतल्यान सूर्यान उदेव केलो तरी केदनां?

कुन्ती पळयता,
‘हो ओतोवणीचो पावस हुतहुतोच चड’,
जोरगतीची उमास तेदनांय आशिल्ली,
म्हामण्डळान इन्द्रजाल केल्लेवरी
फूल हांसलें, फूल निर्शेलें..

६. कुळक आनी सुणें

.१.

सदचेंच जगप खरें, पूण
तेंय गदूळ जाल्ले वरी
नित्यनेमान जगपी
कुळक... भियेंत भियेंत वावुरताना...

धनयान काकूळट येवन
एक फावट दिल्लो
साकाचो कुडको,
कुतकुतत बशिल्लें कुळक...
शेकानशेक पसरिल्ल्या राज्यमळाभशेन
धादोशीपणान हातांपायांक
गुठलावन घेवन
कुतकुतत बशिल्लें कुळक...
‘थाळ्यांतलें खा’
म्हळ्यारय तें खायना,
साकाचेर पडिल्लीं हाडां
वगडावन बसत म्हूण;
ताका कोणेय तरी सांगिल्लें -
- कुळकान -
हाडांच चघळचेलीं आसतात.
नित्यनियमान जगपी कुळक

.२.

आल्सेशियन सुणें -
धनयान कुळकाक वाजेवन हाडिल्लें..
तें चलताय कशें- ओर्रांद
तें पळयताय कशें शिरन्तरांतल्यान
जोगूल भिनिल्लेवरी.
तें सोफ्याचेर बसता -
- घरां-घरांक ह्या दिसांनी
बल्कांवां उरूंक नात.
तें थाळ्यांतच जेवता,
ताका बासमती आवडटा,
मनशाची राखण करता
जीव आपणालो वगडावन
आल्सेशियन सुणें ...
तें धनयाक जाय तशें करता
धनयाच्या पांयांच्या ना फाटल्यान
ना फुडल्यान...
ताका कोणूच व्हासिमराद दिना,
गळ्यांत पटो आसूनय
सांखळेक लायना, हालिंसराक
‘बेस्टडॉगा’चो पुरस्कार
फावो जाल्लो आल्सेशियन.

हालींसरा कुळक साकाचेर पडिल्लीं हाडां चघळटाना
आल्सेशियनाक वच् वच् करता,
दांतांतल्यान आयिल्लें रगत चोखतना
तनरेंतय कांव कांव करता, वच्वच् करता
आल्सेशियनान ताका फुतलायलें, सांसपिलें , शेंपडी हालयली,
पूण कुळक दक्ष ...

सदचेंच जगप खरें तेंय गदूळ जाल्ले वरीं ...
ताका कोणेंय स्पर्श करपाचो येत्न करीत
तर वच्वच् करून बोंबाटी करता;
अचकट-विचकट वावरांत गुल्ल...
न्हाणोवंक व्हरीत जाल्यार
कांवकांव करून आड्डीचेर आड्डी.
अपसरण येत म्हूण सुणें
थातारूक गेल्यार
            हालींसरा भियेत भियेत वावुरताना
कचाकच् करून घांस घेवंक सोदता;
आलाशिरो सोदपी आल्सेशियन...

आंपणाल्या वर्तुळाक वसवसून घुंवत रावपी
कुळवन्त कुळक...

७. गर्भार

रात भश्टावन पडल्या;
तिच्या शिरन्तरांतली बन्दिशी
अनाहत उटंगाराची जाणविकाय
हुमकळावन दवरिल्ली सासणां गितां...

रात भश्टावन पडल्या;
आंगभिनी लजेन आनी
निर्माल्यवत् दानान
स्थित फुगडीन...

रात भश्टावन पडल्या;
विश्वाक येवकार दिवंक
मोडून आयिल्ल्या आंगान घुंगरां आयकोवंक
किल्लली सादय अश्टदिकांत, विसरून...

दुळयकशी चंवरपिशी
वळखीची गितार कशी
शेणिल्ल्या रानान सोपूत घालो
रातीचो जीव ओलो...

८. घरांत पुस्तकां येवपाचो वेळ

एकाद्र्या खेतक्यार बसून जांचेकडसून
आपणाल्या खड्ड्याचेर कुटले पडचे नात
अशा लोकांचेर आळ हाडपाचो येत्न करपापासत
देशान्तराक ओंपून घेवपाचो वेळ येता,
तेदना घरांत पुस्तकां हाडपाची वान्सा वाडटा,
लोकांक आपणाली प्रगल्भताय दाखोवंक
तांची गरज आसता;

वायंगणाक ओंपून घेवपाचो वेळ येतकच
घरांत पुस्तकां येवपाची आपशींच बन्द जातात
कारण थंयसर आपणाक जाय आसता अणभव
तो प्रदर्शनांत मांडपाची गरज नासता.

अशें आसूनय घरांत पुस्तकां येवपाचो वेळ आसता.

माणकुलीं, काची-बुचीं म्हणटात,
‘आमकां हें जाय, आमकां तें जाय’,
तेदना आमीं म्हणटात,
‘ताचे परस हें पळय, तें पळय,
तें नकसूदपणान मांडला
ह्या पुस्तकांत, त्या पुस्तकांत.
तांतूंत आसात
राजकुंवराच्यो आनी राजकुंवरीच्यो काणयो.
तांतूंत आसात देवचारा-म्हारवाच्यो, लावां-भुतांच्यो
आनी आलवांतिणीच्यो आगळिको.
तातूंत आसात देखी आंतरिक सद्भावाच्यो...’
जांकां दिसता तांच्या काची-बुचींनी राजकुंवर जावंचें,
तेदनां राजकुंवर-राजकुंवरीच्यो गजाली सांगपी
पुस्तकां घरांत येवपाचो वेळ जाता,

जांका दिसता
तांच्या माणकुल्यांनी देवचार-म्हारू जावंचें,
तेदनां राक्षस-गणांच्यो गजाली सांगपी
पुस्तकां घरांत येवपाचो वेळ जाता.

जेदनां नपुंसकावरी जगतल्या उतरांक
भावनांचो रंवथो लागता आनी वांझ आदर्शांचीं
बुड्डणी करपाबगर कांयच करूंक तांका जमना,
तेदनां घरांत खरीखुरी पुस्तकां येवपाचो वेळ जाता

तो येवचे पयलीं नव्याताल्ल पुस्तकांतल्या पानांचो
पिशांतूर करून वडोवपी परमळ
नाकांत घुंवघुंव करूंक लागता,
आंकवार जीणे-अणभवाची वळख
जायशीं दिसूंक लागनाफुडें
घरांत ख-यांनीच पुस्तकां येवपाचो वेळ येता...

९. घरांत मुसकां येवपाचो वेळ

जेन्ना आमी जीणेचो आरंब केलो
तेदनां कितले बरें आशिल्लें!
मोन्यानी करताले ऋचांचो अभिषेक
ना भंय, ना वण्टी;
देवतेची साद-सासाय शेकान्‌शेक
आनी एक पण्टी

ऋतुगतींक आशिल्लें मंत्रजिवीं भान
दुलयत गाणी;
आंगणांतलें वाडिल्लें पर्जळीत रान
शिंवर शेवणी

देंवताली फातोड्‌ड घेवन भूंयपिशें
पांयजणां झुणू;
चडटाली रात दिवन मळबपिशें
दिवजांत अणू

जीणेक आशिल्ली लय, उतरांक ताल
पावस अथांग;
निळनिळून गाताली दडक, नितळ
पद नवेंताल्ल ..

कांजुले गेले, आयली उर्मट मुसकां
कोंड्या आळींतलीं;
पळोवन ढंग, दोळ्यांत आयलीं दुकां
खोल रक्तांतलीं

नाका पुरो जावन वण्टी चोंयवशीन
रावले कुडींत;
निळ्यांतली अदृश्ट सपनां भेशटायली
तांणी अचकित...

मुसकांक मनयलें, खावूं दिलें,
तें खावनंय तीं मानिनात.
घरांत घुसून खावपाचो अधिकार,
कशींच आजून सोडी नात

वण्टीर वण्टी बांदल्यो, माळ्याचेर माळे
तरीय तांणी येव्न, हागचें?
साउदिचें काडटात आमीं तळमळे
सम्जावन कितलें सांगचें?

तांका कितलेंय सभ्य जावंक सांगात,
येत्लींच तीं आनी हागतलीं...

□□□

घरांत मुसकां येव्पाचो वेळ जाला
कुकुल्यांची काळजी विसर,
आसा रसातळा तांचो फुडार
दयेच्यो गजाली तूं निस्तर!

मुसकां खंययी बसतलीं, तुमीं तांका भेश्टावचे नात,
मुसकां खंययी हागतलीं, तुमीं अनमनचे नात,
अथरेक रडयता, यादून तो पूर्विल्लो काळ,
कांजुल्याचो दिवो विसरून चलात, आतां
मुसकां रातीकय रावंक येतलीं -
आमच्या काळजांत घोटेर करूंक...

१०. घुंगरां

(१)

घरांतुल्या देवाकुडींत
रात कशी सोदूंक आयली
दर्यांतुली सपनपरी
लामणदिवो लावन गेली

कूड म्हजी घुंगरांपिशी
झिगझिगायता म्हजी कुशी
ही वनवासी रातभिरीं
पावस कसो बिरी बिरी

ऋतुस्नात तूं रातराणी
गावंक नितळ दोळ्यांगाणीं
शिरिंगार वादळायता
आकारता गो मळबाकाणी...

(२)

ताणोवन कोणे हाडले म्हाकां
रातराणीनय सोडली पाखां
घुंगरां देहांत झिणझिणटा
ब्रह्म्याकय साद घुसळटा

अमृताची कळी
कवितेच्यो वळी
शिरंतरांत
दिगंतरांत...

११. चान्न्या रातीं

चान्न्या रातीं मोरपांखां
शीतळ वारें दोळ्यां दुकां
साळोरी गे व्यथापार
नुलयत सपनगीतां

मोनें चान्ने मोनें फूल
सैमाक घाली जीणे भूल
शिरी शिरी राती-उले
दुकां-शिंवर ओले दाळे

मायेयाद मोनीकाणी
जीण पडंग रुप्याखणी
पालवत्या राती-उमो
घेवन न्हिदी दुकां-राणी

१२. चित्र

कितेंय म्हळ्यार, तूं एक चित्र; मन्द्रगतिच्या जाणविकायेंतलें
आनी आमीं सगळीं सवंगां, दृश्टातलीं, नक्षीतलीं.

चित्रा, बेस ब-या चित्रा
तुज्या दोळ्यांत उदक कित्याक रे पापया?
सोसूंक जाय नज, म्हूण घेतलो तुवें सगळो पाशाणभार
आनी कितल्याशा वर्णांचे भियेल्ले स्वास?
तुका जाणे कुञ्चल्यान सजल केलो,
ताका तुवें ख-यानीच सांगलें सजल दोळ्यांचें रहस्य?

दिसूंक लागलां म्हाका उतरांचे पलतडीचें,
कोणे घातले काय हें अञ्जन?
आतां सांगन : सपनां कशीं दौडटात तीं,
प्राणांतलीं गितां पूर्ण कशी जातात तीं,

हे चित्रा,
तूं म्हाका चित्राय, खरेंच खरेंच,
बेस, अशींच उप्पाट भरून मानसपुस्पां रिगूं दी,
तुजो स्पर्श म्हाका सळाबळा करता चित्रा,
म्हजो मथय फुंद स्वर आयकूंक येता व्हय तुका?
ही उश्णता वाडल्या म्हणटा तूं,
खरेंच, म्हज्यान लेगीत सोसूंक जाय ना हो नव-वैशाख
राधा-मास जावन आयिल्लो, तळतळाट... तळतळाट...

चित्रा, चित्रा -,
वदळचें क्षुब्ध मुखामळ तुजें, खंय पालवलें? चित्राऽ चित्राऽऽ

१३. छन्द

धुकाळ मार्गार कितलेशेच फातर
चोंयवशीन तिनसाञ्जचो भार
मनांत जाग्रूत
सनातन ईश्वर

भयकम्प
भुताच्यो सांवळ्यो
दिवेलागणीच्या मन्द्र तेजांत
शिरन्तरांतल्यान गायत्री छन्द...

दोळ्यांमुखार सचित्र काळोख
आत्म्याक आपूण परित्यक्त जाल्ल्याची भावना
याद - बाळमूठ धरपी आवय
आनी तिचे वचनबद्ध दोळे...

१४. झनरीं

.१.

रात मावळटाना सांवळ्यो येतात
तशें मळब आयलें उदारें जावन;
केन्नातरी आयकल्ल्यो झुञ्झुर झनरीं
आनी भोंवताडे काडीत गेल्ली झाञ्जर पदां...
पिश्यावरी हीं मनशां आजूनय धांवत आसात;
खरेंच, ती आयकतात आनी हांव?

हें मळब खरेंच उदारें जालां
आनी कानांत रिगिल्लीं झनरीं...

.२.

जनेल्यांतल्यान आयिल्ली सुकणीं
आनी तुजो-म्हजो दोश ना म्हणपी पदां
पातळूंक लागल्यात सर्वदूर शेकानशेक;
उटङ्गाराचो भाव आनी जीण
हांचेच वजें जाल्ल्यावरी
मुखार भयांकृत देंवणी
म्हज्या दोळ्यांत शकुनांच्या सोदांत!

हें मळब खरेंच उदारें जालां
आनी कानांत रिगिल्लीं झनरीं...

.३.

तें गेलें आनी हांव पावलों.

१५. ट्रॅपिझ

आनी ह्यो ताळयो...
कित्याक काय, दिल्ले दुडू भल्ले देखून?

हांवें दुळी घेतली,
हांवें सुरयो तोंपून घेतल्यो;
म्हज्या रसरशीत रगताक आशेल्ले हे
भोव बरे दिसतात सुसंस्कृत!
घडये नाशिल्लें कांयच हातूंत भंयदिणें
जाल्यार मेजतले आशिल्ले ते दुडू?

भर मद्द्यानीच्या कडार म्हज्या रगताचो हुंवार
आनी म्हज्यो लुसलुशीत मांडयो पळोवंक
हांवेंच तांका आफयिल्लें काय?
म्हाका ख-यांनीच आंवडेता हो गजर?
की नितळ काळखांत रिगिल्ली नदर?

म्हजे घाय, हुमकळिल्ले पांय
हुबोवन दवरिल्ली म्हजी कचकचीत कूड
म्हजें साळीक आनी पालवांत न्हिदिल्लें मर्ण
आतां सगळेंच सुटावे जालें
चोंयदिकांनी पातळूंक लागल्यांत
हीं संवणी रंगदिवणी...
आतां नात ते इंगळे रिङ्ग मास्टराले
आनी ना तो मातये-तळ
आतां ना ती देग अन्दिल्ली केन्नासावन
आनी नात त्यो वेङ्गो चरचरीत नदरेन मारिल्ल्यो
लुसलुशीत आंगां-प्रत्यंगांक

साबार संवसार हुपून येतकच
आतां ह्यो ताळयो
कित्याक काय?
कित्याक काय

१६. तस्रीप

.१.

बेस बरें, ही घे तस्रीप,
मंगेशाल्या अभिशेकाक पैशे पावले
कितें कितें मागूं?
	पूत एस० एस० सी० त आसा,
	उल्त्रामारिनांत वस्ती दवल्ल्यात,
	वाफोर आजून येवंक ना!
वाफोर? कसलो वाफोर?
	मांगिरिश जाणा, कसलो तो!
बरें, बरें आनी कितेंय जाय जाल्यार सांग,
अन्दूच्या वेंचणुकेक रावंक सोदतां
बरें, बरें मंगेशा सायबा, तूं सगळें-साबार जाणाच.
तांच्या मनाजोगतें कर...
	हय सायबाऽ

हो घे लाखाटो, तुजो नामो बरय
(अभिशेकाचो प्रसाद आनी बिबूत धाडून दिवंक!
        हय सायबाऽ
लाखाटे हालसरीं खंयच्या खंय पावतात.
        हऽय सायबा!
तस्त्रीप घेतली मू?वेव्हाराक सदांच रेक्त जाय.
        हऽय सायबा!

.२.

मंगेशाचो आशिर्वाद सदांच आसूं...
आरे, घाल ते कोळशे आनी तें निर्माल्य,
कर त्या लाखाट्यांत तें बेस बरें बन्द
मंगेशा, आशिर्वाद सदांच आसूं...

.३.

मानवल्ले केलें म्हूण केली पुजा ।
उजयलें पाप मायेवीण ।।
दुवाळकान्न उबी रोंपुलो घेवन ।
दुकां हुमकळ निर्शेणेची ।।
तस्त्रीप पिञ्जिल्ली हुम पिकवन ।
सपनांचे मोल कांय नाणी ।।

१७. ता-यांक पळयलें हांवे...

मनांत तर पारदर्श जिज्ञासा
ही तर महाराशी रहस्यांची
अवध्य उदासिनकी
ता-यांक लिखलिखतो करतना...

मनांत तोखणाय जागिल्ली
ह्या सन्नाट निश्चलतेंत
दोळ्यांत सगळीं नखेत्रां
सनातन शुभ्रकान्त आनी...

१८. तीन अख्खरां

(१)

हें घर
ना तुजें
ना म्हजें;
एकोडें...

हें शार
ना आर
ना पार;
ना थार...

रवीस
मनीस
हावेस;
खवीस...

(२)

हें आख्खें
तें आख्खें;
हें सुकें
तें पोकें...

आयलो
खुशाल;
न्हिदलो
फिशाल...

देवाक
दैत्याक;
आत्म्याक
आसा तो?...

(३)

साक्षर
पिसांट;
अन्नार्थी
भावार्ती...

शिन्दळ
खौदळ;
वेल्हाळ
बोवाळ

भुजांर
मनीस;
भुंयेर
मनीस...

(४)

रावतां
घरांत;
हुबतां
मनांत...

वेळेर
पावली;
तारवां
मेजली...

अन्त्रीप
तेळटां;
वेंगेंत
धरतां...

(५

नियती
उस्तील
हुयेल
निर्शेली

जिवा
दुखेस
मोनेळ
देवस्क

सोदूंक
झोंबूक
फस्ते
ही दिक

१९. तें उतर

हातूंत हें म्हळां म्हूण हें करतां
तातूंत तें म्हळां म्हूण तें करतां;
चुट्टी पेटोवन रान माडयलें
बिबुत लावन शामिंळ धाडायलें
पुण तें उतर मात उतराभायरच...
दिसता खिणभर की लाशिल्लें
तें आंकुरता हय गा?
पुण कोण जाणां की लाशिल्लें म्हूण?
घडये, तें मेळच ना म्हूण
साटली पोटली गुठलावन
चलूंक लागिल्ले आमीं.
पुण निजाचें खंय वतलें गा.
आमीं म्हळे,
आमींच लाशिल्लें तें
मनशाचेर भावार्थ दवरपरासारकी चूक खंयची?

हातूंत हें म्हळां म्हूण हें करतां
तातूंत तें म्हळां म्हूण तें करतां;
चडटेर खर्शेलों धांव धांव धांवता,
न्हंयेंत वचून शेखरो-शेकळो हाडटा, पूण
तें उतर मात उतराभायरच..

मसुंड्यो ओमत्यो करून मेळतशें दिसलें,
पुण हातांत शिरकलीं, तीं
कांय शेंकड्यांपयली
माणकुल्या काचिबुचीनीं भिरकटायिल्ली सोबीत
चित्रां,
(तातूंत एक चित्र म्हजेय बी!)
घडये, तीं भुरगींलेगीत तेंच उतर गायताली
अजाणतेपणान

(तातूंत देवाचें राज्य भुंयेर हाडपी धर्माचो कडवो पाद्रीय बी.)
आनी घडये, जर म्हळें तांणीं, नाकाच तें उतर
कारण हाचेपरस कितलीशीं हेर बरी उतरां आसात;
आतां तर मनीसच नात काय जळा-मळार,
पुराय उंचीन आदर्श?

(बसलो वचून एकाद्रो एकाद्र्या खेतक्यार,
आनी ताची भुरगीं-बाळा अवचिन्नपणां करतात, तर
ताचें हांवे कित्याक म्हूण आयकुचें?)

म्हूण हातूंत हें म्हळां म्हूण हें करतां
तातूंत तें म्हळां म्हूण तें करतां;

ही पळय, फुटल्या एक वाट मुखार अचळय काळजाच्या दर्यांत देंवपी,
आनी तिचेर मुमुरखीं सोबीत पावलां!
दिसलें की उमोच घेवंचो च्युक च्युक करून;
कितली अपाप-अनघा भुरगीं ही काचिंबुचीं,
आनी काडिल्ली तांणीं ही वाट...

खंय मेळटलीं हीं भुरगीं म्हाका अशें विचारपांत माणसुकी ना;
फाटीं अशेंच विचाल्लें म्हणसर कच्च करून आंगच काडलें
काळोख जंयथंय गच्च आनी नाच्च जाल्लें गांव अपुरबायेचें!

तेंगशेच्या पलतडींत कितल्योश्योच कोकात्यो आनी किळाच्यो,
करकरून दिश्टी पड्ंक लागल्यात मंसुड्यो
आनी पोंदसान्नी या वाटेवयल्यांनी भिरकटायिल्ली चित्रा..

म्हजीं पावलां ठार आनी चित्राभायलो सैम सगळो
आदलेभशेनच भेरेल्लो हाच्या ताच्या धाकान;
सातानाचो घमघम येवशेन तेवशेन...

२० . *त्सुनामी*ची असलीय एक कविता

हांव आयलें आनी तुमच्या कांय भाव-भयणांचे अस्ति
ना नपश्चात करून वडयलें खिणांभीतर.

हय सायबिणी, हय सायबिणी

हांव येतां विंगड विंगड रूपांत -
भूंयकांप जावन, दोंगरघसरणी जावन,
ज्वालामुखी जावन, वादळ-वारें जावन...
हांव येतां रानांनी उजो पेटोवन,
पावसा ओतो आनी हिमसेक जावन,
हांव येतां खवीस जावन.

हय सायबिणी, हय सायबिणी

हांव आयकतां -
आपणाक नाका आशिल्ल्या सरकाराचेर बडी मारिल्
आपणाक नाका आशिल्ल्या
सेवासंगठनांक गाळ संविल्ली...

हांव आयलें, जीव कोणी वगडायले?
हांव आयलें, पैशे कोणे वगडायले?
हांव आयलें, पैशे कोणे जोडले?
हांव आयलें, नांव कोणे जोडले?

शबै शबै शबै...

हांव आयलें, कांय स्मगलर्स नाच्च जाले, बरें जालें काय वायट?
कांय चांचे नाच्च जाले, बरें जालें काय वायट?
कांय शिन्दळक्यो नाच्च जाल्यो, बरें जालें का वायट?
हय, हांवे कांय काचीं-बुचीं गिळून वडयली,
हय, हांवे कांय अपंगूळ मनीस भिरकटावन दिले,
हय, हांवे कांय प्रामाणिक लोक उबन्त दवरले...

तांचे खातीर तुमीं सेवादाय जायात,
कमिट्यांनी नांवां दाखयनास्तना कामां करात,
तीन म्हयने *विदावट-पे लीव्ह* काडात,
स म्हयन्यांचो पाग दियात.
घरांतले सण णव म्हयने बंद करात,

हय सायबिणी, हय सायबिणी,

शबै शबै शबै...

*त्सुनामी*चेर कविता बरोवंक जाय?
इतलो मनीस मरता हिणया-तिणया,
इतलो सैनिक मरता हिणया-तिणया,
इतलो लोक मरता आकांतवाद्यांकडसून,
इतलो जीव सोंपता जातवाल्यांकडसून,
इतली कविता मरता सुवार्थी प्रतिभा पळोवन
असो कवी मरता कवितेचें लटके रूप देखून...

आयज *त्सुनामी*चेरच कविता बरोवंक जाय?
असल्या कवितांचेर ताळ्यो कितल्यो जाय?
असल्या कवितांचेर मानधन कितलें काय?

शबै शबै शबै...

२१. दारार टक् टक् जाता...

दारार टक् टक् जाता...

आतांमेरेन आशिल्ले साबार सगळे जाण -
खाताले, पिताले, उचंबळ हाडटाले;
दिसान हात सोडोवन घेतले म्हज्या हातांतल्यान
आनी
आशिकुशीचे इश्ट खंयचे कडेन नाच्च जाले.

दारार टक् टक् जाता
म्हाकां उठचेंच पडटलें...

एकोडो आसतकच अशेंच जाता
धाडूंक नाशिल्लें आफोवणें
कोण घेवन येता काय?
‘हांव येतां’ म्हणपाचेय
कोणेच कळोवंक नाशिल्लें,
घड्याळांत पळयलें -
हो वेळ कोणे येवपाचो न्हयच न्हय,
वेळाकय खंयचो वेळ तें कळनाशें दिसता
आय होलातल्यान पळोवंक जातलें काय?
बेलय वाजयना तो कित्याक काय?

दारार टक् टक् जाता
म्हाकां उठचेंच पडटलें...

आरे! दिवोच लावंक ना हांवे आजूनय,
काळखाचो भंय हिण्यां-तिण्यां;
देवाक दिवो अशाच परिस्थितींत लायतात काय?
काय देवाचोच भंय भायर-भितर?
ताळ्यातल्यान साद भायर सरना
तरीकूय काळजांतल्यान कोण तरी हांसता,
शिरंतरातल्यान पोकें पोकेंशे दिसता
तरीकूय मुखावेली वाट दिसना,
दिवो खंय दवल्ला काय हिणें?
की विसरून गेली सभागी?

दारार टक् टक् जाता
म्हाकां उठचेंच पडटलें...

तसोच उठटां, हात मात कदेलीक दसून
दार खंयचे वटेन आसा काय?
भितल्ल्यान काय भायल्यान?
आनी वचूं कसो थंयमेरेन?
दारार टक् टक् जाता आनी
दार तर दिसना
भितल्ल्यान काय भायल्यान
टक् टक् टक् टक् येतच आसा
दाराभायर की दाराभितरची ही टक् टक्,
ह्या टक्टकीक पूर्णविराम नाशिल्ल्यावरी
काळजार हात धरून उठटां तर
भितल्ल्यान उक्तें जावपी दार दिश्टी पडटा
देवा भोगोस म्हणून दार उक्तें करतां
हे वशीन-तें वशीन तेळयतां नदर
कोण म्हळ्यार कोण ना
कान तटास!
कोणाची तरी पावलां भितल्लेवटेन
वतांतशीं दिसता अळंगपणान
काळखाक दसून आसात ओली वस्त्रां
म्हजी नदर भेरेल्ली; कान तटास!

उजवाडाचे स्वर गायतात
निमत्रणाचे सूर...आयकतां हांव;
म्हजी सांवळी म्हाकाच परकीशी

२२. देवा अनन्ता!

तुजो स्वर कसो निराकार, अपरम्पार
आयकूंक येता तो पावसाच्या तालांत धोलताना
शेकान्शेक पातळिल्ले मातयेंतल्या शून्याक जागयता
आकूळपिकूळ प्राणांत श्रद्धा पोसवताना...

तुजो स्वर कसो सर्वव्यापी, रुतुंचो बहार कसो
निःशब्द जावन रिगता शिरंतरांत
आनी नाच्च करता कळिकाळाच्यो किळांच्यो;
पिञ्जिल्ल्या आत्म्यांत फांतोड्डेचीं किर्णां फांक करीत.

देवा अनन्ता,
आयकूंक शिकय नितळ मनान तुजे सर्वमङ्गल स्व
आनी तुज्या स्वरांचें मोल कळूं
काळखांक प्रभू मानतल्यांक
आनी कळूं झुंजतल्यांक आपणाकडेन;
मनाचें गर्भागार जावं दी निर्मळ आनी उगतें
आत्मबळ वाडयत सज्जनांखातीर, सृजनाखातीर.

३. नांव नाशिल्लें भुरगें

घेवन बसला हांव हें नांव नाशिल्लें भुरगें
केन्नासावन तेंच विसरून गेल्लेवरी...

कोणालें काय हें भुरगें, ताका तर उलोवंक येना
जल्मासावन शिकयिल्याभशेन ते हांसयल्यारय हांसना
रडटा मात काळजांत सुयो तोपिल्लेवरी...

नाका ताका सुकण्या-शेवण्यांची काणी
आनी नाका तेंगशेवयल्या मळबाची साय
किरटें दुखणें दोळ्यांत जल्मांची देणी आशिल्लेवरी...

आसमंत महारोगांत, गणगोतय भेरेला
दिकान्दिको सण्ण शिरंतरांत
भुरगें तांचेच आशिल्लेवरी...

आतां दूधय भेळशेल्लें आनी काळरात्र सोंपून सोंपना
कांकणांचीं किणकिण आयकूंक येयसर
बसचें पडलें हांगसरच निनांवी भुरग्यावरी...

२४. निजसुरी रात आनी घुंगरां

.१.

दर्यातेली सपनपरी लामणदिवो लावन गेली
घरांतुल्या देवकुडिये रात कशी चडत रावली
कूड म्हजी घुंगरापिशी झिगझिगायता म्हजी कुशी
साबार जीण सोसत रावली रातीच्यो वेदना राशी
ही वनवासी रात-भिरीं पावस मात बिरी-बिरी
दंवांतलें नितळ पाणी वादळायता सुवर्ण-खाणी

ताणेवन कोणे हाडलें म्हाका
रात-भि-यांची तुटलीं पांखां
घुंगरां कोण वाजयता? कूड झिगझिगायता?
रात बिण्ण कशी जाली? ब्रह्माचो साद घाली...
दर्यातेली सपन-परी लामणदिवो लावन गेली...

.२.

उमाशेच्या आंगार गे धवेफुल्ल कळे
सांवळेंत उजळ वझरे निळे-निळे
अग्नीक ना आतां थारें वावझडी; गाय
कवनां रुतु-गर्भाळ मोनी उभी रानां...
सरून-हुबून पावस उबो आतां शान्त
सांवळे-आंगार माये ब्रह्माण्डाचो हात

.३.

म्हणसर म्हजे मुठयेंत कांयच उल्लें ना;
इतलो हावेस, इतलें भांगर
रेवेंभशेन सुळ्ळ जालें.
मोर-पाखां पिशींच जालीं
निजसु-याक खोशी जाली
मुरगटली शेंवत्या-फांती
पांचवीं शेतां दुळय घाली

आणकु-माणकू खीणभर भेट
हुंवारून आयली सुकणीं थेट
अचकीत सपन मोन्या
दीपरागांत लासून गेलें
इतलो हावेस, इतलें भांगर
रेवेंभशेन सुळ्ळ जालें.

२५. निर्शेल्ल्या सपनांत

म्हज्या पलतडच्या साद घालतल्यांनो,
धाडून दियात सात कवनां सातांगींची
घुस्पायिल्लीं सपनां
आतां ख-यांनीच निर्शेल्यांत
जीव रिगला मातये-तळांत!
निजसु-याक एकसुरी वेंग
न्हिदसुरी धर्तरी
खंयचीं सुकणी आनी कसले नाद
ख-यांनीच धाडून दियात तीं कवनां,
आसूंक जाय तांका ओंकाराचें तेज जडिल्ले
(आसता व्हय, ओंकाराक सांवळी?
तशेंच अस्तित्वाक नासताच घऱ, भंयपिशे?)
जोगलीं फोडी देवाची कुळी
तरण्या पावसाक घाली भुली.

म्हज्या पलतडच्या साद घालतल्यांनो,
कालच आयिल्लो बिरी बिरी पावस,
अचकित जाण्टेलो जावन;
हे लख्ख सृश्टेक भेश्टायतात
अनाकलनीय पदां...

म्हज्या पलतडच्या साद घालतल्यांनो,
धाडून दियात सात कवनां सातांगींची
घुस्पायिल्लीं सपनां
आतां ख-यांनीच निर्शेल्यांत

२६. पांयजेल

हें पांयजेल कोणालें काय?
याद आसा, हें कांय दिसांपैली नाशिल्लें;
आशिल्लें तें दुसरेंच.
घडये, तें लेगित अशेंच
म्हज्या अस्करांतलें नाशिल्लें.

एक दीस कोण एकलो आयिल्लो, म्हण्टालो -
- आयजच्यान तुजें पांयजेल हें,
घट्ट मतींत धर, आनी एक -
ही मुस्तायकी काडून वडय...

भेरेल्ल्या हातांनी हांवेंच तें लायिल्लें;
पुण हें पांयजेल कोणालें काय?
...अचकीत हांव काळखांत,
एक एक पांयजेल
तळपोंदातल्यान वयर सरूक लागता
एकेका काळखांतलें एक...
हय, हांवें पळयिल्ली,
न्हय, हांवेंच तीं एकेक फावट लायिल्लीं,
- आनी हांवेंच काडून वडयिल्लीं...

पुण हें पांयजेल कोणालें काय?
याद आसा - धल्लें एकल्यान गचेक आनी सांगलें
म्हूण तीं लायत गेल्लों.
भेश्टायलें हेरान देखून तीं भिरकटायत रावलों.
म्हळ्यार मुळावें पांयजेल खंयचें काय?

घडये, म्हजें पांयजेल नाशिल्लेंच जावंये;
निजाचीं पांयजेलां खंय आसतात काय?
नाकात सोदूंक सडसडीत नदरेन -
हेरांनी पांयजेलां लावक कित्याक सांगली?
ह्यो जाणवायो नाकात विचारूं, तें नाखशिम्बरेंपण.

सळाबळां जाल्ल्यांक वण्टी म्ह-यांत वचूंक जाय
दिल्लें पांयजेल चडोवंक जाय...

पुण हें पांयजेल कोणालें काय?

२७. भूक

भूक लागना फुडें कविता बरयतां
नाजाल्यार सुस्त अफाट माळूण कसो

दुकांक वाट करची आसली
फुलांची वाट देखची पडली
सुखाक फाट दिंवची पडली
म्हाका लागता भूक

उतरांची आनी उज्याची
परीक्षा कोण घेता काय?
हुलप आंगार आयलो म्हणसर
सुस्त माळूण जागता काय?

२८. महाशून्य

हें विवर असीम खोलायेंत
खीण खीण खीणभर स्तब्ध
ते-यावेल्यान थेंब्यान निसटून वचचें
तसो स्वास ह्दयाच्या गतीवेल्यान
खंयतरी नाच्च जाल्लो...

अकारण स्तब्ध रातीचें संगीत
आनी नीरव आकाश
स्पन्दनांचो स्वीकार
मुग्ध महाशुन्यांत चोंयवशीन...

२९. मूर्त देखची आसा

सुखाच्या होंवरेमेरेन पावपाचें हेंच ते पयलें द्वार,
अशीं दारांच दारां, अगणित;
मुखार ह्यो पायणी तल्लीन ...
शिरंतरांतल्यान अगम्य निनाद
उद्घोष करतात कदीमकाळासावन :
मूर्त देखची आसा...

मिण्ण काळखांतल्यान वचचें आसता
दारां सोदीत;
दारांतल्यांन सरपटतात
कितल्योश्योच निरुंद पायण्यो
हिण्यां-तिण्यां मुक्तकेशा जावन.

कोण तरी कानांत फुतफुतता-
तातूंतल्यो कांय पावतात त्या मूर्तिचे गर्भकुडीयेकडेन

मूर्त देखची आसा...

बेभानपणान चलून गेल्यार
मूर्त पळयतास्ताना जीव तल्लीनसो जाता खंय,
(तल्लीन जाल्यारच मूर्तिची सासाय कळटा),
भान सांबाळशी तर ह्यो पायण्यो कळटल्यो
खंय अशीर आसात आनी खंय फशीर जातात त्यो
(फशीर म्हळ्यार त्यो खंय आपुणूच फटवतात).

ह्यो मुखार मुखार वचपी पायणी
फुलांवरी दुलत
पुणून म्हजो घाम पिळत
हांव मात आत्मनिर्वासनाचें भान बाळगून
झरत झरत चलत
पणून कळाव करून चलचें ना
मूर्त देखची आसा...

मिण्ण काळखातल्यान दाट-धुकट उजवाड
दधि-घृत-मधु-शर्करा-उदबत्तीचो दाट गंध आंग सांसपिता,
हांव आसमंतांत की गर्भकुडींत तेंच कळप कठीण,
जीबेवयली रूच अपार चाळवल्या,
हयवय, भूक लागल्यां
मूर्त देखची आसा...

धांदल
सेवेक-यांची, पुजा-यांची,
हांजी-हुज-यांची...
सुखाच्या होंवरेंतल्या मूर्तीक
धुपारती, शेजारती;
सर्वांग
हड्ड्याकाळजान वेंगावंक आतूर
सर्वमंगल ईश्वराक :

अचकीत कोण तरी फाटल्यान धुकलता
अशें की बद्द पयल्या दारवट्याकडेन पावतां ...

केन्नासावन यो-वच करीत
सुखाच्या होंवरेमेरेन पावपाचें हेंच ते पयलें द्वार,
अशीं दारांच दारां, अगणित;
मुखार ह्यो पायणी तल्लीन...
तरीकूय शिरंतरांतल्यान अगम्य निनाद
उद्घोष करतात कदीमकाळासावन :
मूर्त देखची आसा...

३०. मूळ

हिणयां-तिणयां मुळांच मुळां
म्हजें मूळ खंयचें काय
रुमडा रुखाक अचकीत फुलां
म्हजी पुजा हांगाच काय
म्हजे मूळ जातिचें कातिचें?
म्हजे मूळ चोराखाणींत?
आर्याचें वा तुर्कांचें?
की म्हज्या चुकांचें?

जळीं-मळीं मुळांच मुळां
रुखावळ गायता गाज;
जल्मांची आपालिपा
शेणयता म्हाका आयज.

३१. मेरेवयलो आंबो

काल मेरेन गाळींनी यथास्थित आशिल्लों हांव
आयज अचकीत मेरे वयलो जालों...

ही गाळ म्हजी उरूंक ना;
आतां हांव धनयाविणे!
तें घर म्हजें उरूंक ना
आतां हांव अनिकेत!

पूण विसरूंक ना जेन्ना हांव त्या घराब्याचो आशिल्ल
एक अटळ आंग;
येतालीं त्या घराची आणकुली-माणकुलीं भाचरां
बापोल्या-मामांनी हाडिल्लीं लत्तुबायेन
आनी व्हरतालीं म्हजीं पोसोभर तोरां
मळबा येदें हाशांचें चान्नें दवरून
म्हज्या शिरन्तरांनी...

खेरीज भोगलें तें हांवेय त्या घराचें तळमळप-वळवळप
हांवेच सांगलें
कितलेशेच फावटीं कावळ्याक आंगार घेवन
त्या घराब्याच्या सोय-याधाय-यांचें येवप आनी
तोंडभर धजा मारतल्यांचें नाडेपेन्न त्या घराक...

पूण येवजूंक नाशिल्लें त्या घरांतलीं हापापिल्लीं अधाशी भुरगीं
म्हाकाच धड्याक लायतलीं म्हूण!

एक दीस वकिलांचे भिरें आयलें;
जोखमोल करून तांणी म्हाका त्या घराब्यांतल्यान भायरायलो

त्या घरांतल्यांच्या कांय जाणांचे जुवानपण अपंगूळ जालां
जाण्टीं तळमळटात पूण
हांव मात मेरेचूरच गड्यांनी जोखिल्ले फातर खायत
हे घाय पेखतशें दिसना...

तिंट्यार बशिल्ली सुकणीं नाका नाका तें उलयतात
स्वतंत्र जिण्याची गजाल सांगतात;
कांय जाण असल्या जिण्याक स्वतंत्र जीण म्हणटात!

३२. रुख

रूख...

अजस्त्र, अज्रंवर,
वर्सान्वर्सां पानाळटा
आत्र्यापय-यांनी फुलाळटा,
फळटाय बी;
बहर, बहर नित्यनूतन बहर
शिरन्तरांतल्यान घमघम
शेकानशेक भरून आशिल्लो सर्वमङ्गल ईश्वर
ह्या रुखांत
अजस्त्र, अज्रंवर...
पानां गळटात, गळूं दी...
फळां झडटात, झडूं दी...
कर्तृत्वशून्य बेन्दूल्ल
समृद्ध जिणेवेल्यान नांगर ओडटा, ओडूं दी...
झूज...झूज...खिणाखिणाक झूज,
वाळटेकडेन,
भुंगुल्ल्याकडेन,
बिण्ण काळखाकडेन,
सैतान मातिल्लो चोंयवशीन
प्राणाच्या अस्तित्वाक खावंक सोदतासना...
परन्त
रूख
अजस्त्र, अज्रंवरच,
सासणाचो
घोंसांनी दितना
अखण्डपणान...

३३. लोककवीक

- १ -

ताका सुवराथ निव्वळ भाशेचो, चतूरथ्यान त्या कोंकण खुबळायलो,
वज्रास्मिताय जागोवन ताणें परकी बेन्दल्ल हुमटायलो;
नखेत्रावरी लिकलिकपी आमचें दायज दाखयत आयलो
आमचो दिवो आमच्या हातांत दिवन हो शेणय आतांच गेलो...

- २ -

गा, गा लोककवे, आयज तूं,
गा, गा कोंकणी उर्बेचो सुर्या तूं,
धोंगशितल्यांक उदारो घालूंक,
आमकां मेजमापांमेकळें बळगें दी...
निर्शेव नाका, जीव दुखांत घालू नाका,
कोंकणीचो मांड हो, कुळाचारान उपदेस दी...
नागौणे, चोर, दलाल, फटकिरे, घातमारे,
तड्डकी, सुवराथी, शिनळ, खुनमारे;
संवसार म्हळ्यार हे साबार आसतलेच रे
जीणेच्या नीसेक गा जाय हें खर खारें!
न्हय गा तो निजा कोंकण समाज
घडयता जो फोंडकुलांची पाज;
आसात हांगसर कोंकणी पतिव्रता,
कुळ-सवाश्ण कोंकण दुहिता,
त्यागी, पंडीत, उदार, बुदवंत, कुळवंत,
काकळुतेस्त, देवधर्मिश्ट, श्रीमंत, पुण्यवंत;
लोककवी तूं, होराय गा सर्गाक भासविलासाच्या,
कट्टीभर मांस किल्लय नाक्शेल्ल्या नाखटाच्या,
शिकय उबारूंक अज्रंव्वर तोर्णांक सुर्याच्या,
संवसाराक दाखोवंक म्हालवज घरचो कुळवंताच्या...

हटुळग्या बावली पुजतल्यांक मार शेंसार, मार शेंसार,
किंवाट्यान फांपशितल्यांक मार शेंसार, मार शेंसार;
सुटतलें पांख एकाद्रें गरुडाचें, सुटूं दी, सुटूं दी,
गोबराच्या कुसव्यातल्यान फिनिक्स उठूं दी, उठूं दी...
नक्षत्रावळीक दोगेय भिडटले, कोटी कोटी सुर्या पेटयतले;
कोंकणी मनीस जरी फिशाल, तो जाणां -
काळखातल्या दिव्याची गरजे गजाल

३४. लोकशायेच्या श्राद्धाक कावळो जाय

राष्ट्राच्या वाठारांत मेल्या लोकशाय?
लोकशायेच्या श्राद्धाक कावळो जाय...
आतंकवाद्यांक वकील मेळटात,
कोल्ली धर्मांधांची तळी उखलतात;
अचळय न्याय? फुक्या-सवाय जाय?
धर्म?तुका न्हय सभाग्या, म्हाका जाय,
आदर्शवादी, सुवार्थी गा एकठांय
राष्ट्राच्या वाठारांत मेल्या लोकशाय?
लोकशायेच्या श्राद्धाक कावळो जाय...

वावझडीन आमोर पिंजून काडल्या,
काळीज भयान गा बुड्डून आयलां,
दायजांचो स्वास देवीची सासाय,
रुप्या ताटांत साळकाचें रीण जाय,
फाल्यांच्या तोंडाक रिणाची उंडी लाय
राष्ट्राच्या वाठारांत मेल्या लोकशाय?
लोकशायेच्या श्राद्धाक कावळो जाय...

सत्याक मागल्यार गा बिर्मत फुट्टा,
सत्याच्या वेदीर गा पुडवें सुट्टा,
अपराधी बंदी तर सत्याक घाय,
मरणाच्या मरणाची अवतिकाय,
सत्याच्या मरणाक राजनिती जाय,
राष्ट्राच्या वाठरांत मेल्या लोकशाय?
लोकशायेच्या श्राद्धाक कावळो जाय...

मख्ख शिरंतरांक भेशटायता वाट,
सुकलें म्हुर्ता भयान श्राद्धाचें ताट,
किरकिरत्या काळखांत सुन्न हाय,
उदरांत फाल्यांच्या खरेंच ना काय
फाल्यांच्या भुरग्यांची गा रडटा माय,
राष्ट्राच्या वाठारांत मेल्या लोकशाय?
लोकशायेच्या श्राद्धाक कावळो जाय...

३५. शिवलिंगाचेर जल्लेच जल्ले

सानपणासावन शिवमंदिरांत वचून येतालो तेन्नाची गजाल...
तेदनां दिसातल्यान एक फावट नातर -
म्हयन्यातल्यान, सामकेंच जमले ना जाल्यार,
वर्सातल्यान तरी एक फावट सेर्त;
घडये पुजा-याखातीर वतालों थंय,
कातल्यो दितालो तो वेंचून वेंचून आनी
भूपाळ्यो बरे तरेन गाय, काकडारती नकसूद दाखय,
देवाक बरो न्हेसय, गजाल सासायेची समजावन सांगय,
शांत-बरें दिसतालें वचून येतकच एक फावट थंय,
म्हणून बी जावंये...

दरम्यान आदलो पुजारी तीर्थयात्रेक गेलो
आनी हांवय पावलो ना शिवमंदिरांत कांय वर्सांसावन;
पुजारी तीर्थयात्रेक गेल्लो म्हूण जावंये
पावलो ना, अशेंच जाल्लें आसूये...

काल पावलों शिवमंदिरांत प्रसादापाकळी घेवंक
तर थंय भायर-भितर काळखाच्यो सावल्यो,
ना उजवाती, ना महारती,
ना नंदादीप, ना दिवल्यो;

सळाबळा जावन हांवे उलो माल्लो
कोणेय तरी साद दिली,
तेळून पळयलें तर म्हज्या सानपणातलो
एक बेब्दो पुजा-याच्या पाटार!
आरे हो तर आमचो जयूभट,
काजी चोरतालो, सिनेमा पळयतालो,
नाल्ल चोरतालो, सिगार ओडटालो,
घड चोरतालो, तीन पानां खेळटालो,
हें साबार जेन्ना करिनाशिल्लो तेन्ना
सोरो घेवन खळयांनी लोळटालो...

आरे, बेब्दडा!
तू रे हांगसर कसो?

पीएच० डी० केली भटपणाची,
साकभर मेळटात त्यो,
नसायय जाय ना कोणाची,

जयूभटान सांगणें केले,
गाराणें घातले,
तळटार तीर्थ ओतून
फुलाभशेन किंतेंय तरी दवरले,
उळू उळू जाता म्हणून तेळून पळयले
तर हातांत जल्लो!

उप्पाट तिडकीन जयूभटाक नियाळूंक लागलों
तर आयकूंक आयलें - फुलांचो भार आतां विस
काळखांतच हात जोडले
गर्बकुडीच्या दिकेन
लिंगाच्या रक्षणाखातीर.
तेळून तेळून पळयलें तर
फुलांच नाशिल्ली त्या थळार,
शिवलिंगाचेर जल्लेच जल्ले फुरफुरीत...
जयूभटाची माल्ली भिरभिरी
तर जयूभटाची शिवलिंगाक वेंग जल्ल्यावरी!

देव ख-यानच मेलोसो दिसता,
ताची सासाय भेश्टायतली आतां;
स्रद्धेचो आदारच खळ्ळो
देवादयेन आदलो पुजारी मेळ्ळो,
म्हण्टालो - पुजा-यांचे रे दीस उरूंक नात,
भटपणाक पीएच० डीचे तकटे लागतात,
कोण तरी सांगता कोण तरी वावुरता
ना रे कोण मनाक सासपिता.

शिवलिंगावेल्या जल्ल्यांक मारूंक मेळना जोत्यांन
...अधर्माक गाळी सोंवत घरा परतलों मोन्यानी...

जल्ले जाय जल्ले?
देवळांनी जाय तितले मेळटात...

३६. शंकापिसांट सन्धिकाल

आंगन्आंग मोडूनशें आयलां,
आसमंत कसो कुळकुळीत काळो,
उश्ण रगत शिरंतरांनी धांवूंक लागलेलें
अनिर्बंध जावन...
प्रचंड गतीचे अरबी घोडे
धडधड धडाड्धड धांवतात
चोंयवशीन
खीणभर...
...उप्रांत पर्थून सगळोच निःशब्द निराकार काळोख
ताका निःशब्द जावंक दिनात रुखावळीतली शेंवणीं
की म्हज्या आंकवार वोंठांतली गाणी...
अदृष्यपणान अनामिक शब्दजाणीव आपुणूच
वोंवळांचो माटोव घालून
वेदनांच्या चान्न्याक न्हाणयतास्तना अणभवतां

सगळोच दरियाच व्हांवता काय
रगताचो शिरंतरांतल्यान भायर
दिशाहीण करून म्हाका;
त्वचा भिरांकूळ कशी...
आई... आई...आवय गे ऽ ऽ ऽ
खंय गे तूं...
यो यो यो.

कोण तरी मेंडोलिन वाजयता
त्या देगेर...काय ह्या देगेर?
तुडुंब अक्षरांची नवलिकाय हिण्यातिण्यां
आनी नादावल्या ती शब्दजाणीव
वोंवळांच वोवळां हेवशीन तेवशीन
मळबाची सासाय पानांपाण्याक
पारजताची नसाय तानांगाण्याक
सजोवंक जाय आतां
हो शंकापिसांट संधिकाल
निःशब्द जावन
त्या मेंडोलिन वाजोवप्याची
वाट पळयत...

३७. वसन्ताचो रंग

ल्हारावन आयला मळबाक म्हज्या वसंताचो रंग
कोगूळ गायता चंवर दोळ्यांत सुर्या जालो दंग
निळी सांवळी निथळूं लागली अळंग अळवार मन
पोरसांत म्हज्या फुल्लीं फुलां बेभान जालें तन
तालार पानां म्होंवाळ दिकाळ वसन्ताचो साज
गे रंगान गेली भिजून राधा, कृशण पिसो आज
साता-सुरांक आयलो हुंवार बाये उबी रात
आमोरीची फांती फुलयत मन्द्र जाली वात

३८. समुद्र

मौन-मुखर जावन पळयतां ह्या समुद्राक
कितलो असमंजस
कितलो गिन्यानी
जणूं म्हजो प्राण-स्वरः
ताका म्हजो नमस्कार.

(गाज गाज रे समुद्रा
वसन्ताचो पुकार
स्वरलहर भिनू दी तुज्यांत
नकारात्मक समंध जावन घुमघुमता
तूं खिणा-खिणाक
विहरी महाकार
लयबद्ध ईश्वर, तूं
एक स्वायत्त कविता.)

समुद्र हो अनन्त वर्तमान
म्हज्या उतराञ्चे
निश्कम्प मर्मस्थळ जाग्रुत करपी,
हळडुव्या आंगांक
रोमाञ्चित करपी, जणू
अनादी काळासावन आफोवपी
ईश्वराचो साद

(समुद्रा, तूं हालिंसरा कुदता श्वापदावरीं,
साबार सैम्ब शिशिरांत गुल्ल जाल्ल्यावरी,
एकसुरें जिणे पिडटा रे महाकारा
गाज जाता भयांकृत करपी,
तुकाय अन्तरात्म्यांतल्यान;
शून्य सत्त्वहीण जीणेचो
अनादी असंमजस नाद.)

समुद्र
अथाह भंय
अथांग स्वप्न.

३९. हिणयां-तिणयां मोटवे मनीस

गेले काय ते दीस
    जेन्ना लांब-उंच
    सत्शील आनी भावार्थी
    आदर्श आनी आदर्शवत्
    मनीस आशिल्ले हिणयां-तिणयां?
गेले काय ते दीस
    जेन्ना मारी नाशिल्ले फटी पावला कणकणीं
    आनी आशिल्ले भव्य सपनां पळोवपी
    काळजाचे भाशेकय शूचिता आसता म्हण मानपी
    आनी नाशिल्लो *हिडन ॲजेण्डा* तांच्या काळजांत?
गेलें काय ते दीस
    जेन्ना संस्कृतायेचो पाखो घेंवपी
    हेरांलीं इतिहासांतलीं पातकां विसरपी
    मायभाशेक तिगोवपी
    मनीस आशिल्ले हिणयां-तिणयां?
गेले काय ते दीस
    जेन्ना ग्रंथा फाटल्यान ग्रंथ बरयताले
    जिवीतभर तपस्कारच कसो;
    समश्टीक पाथेय कशे
    मनीस आशिल्ले हिणयां-तिणयां?

ळयात आयज
मोटवीं खुमणीं, वेव्हारी शिन्दळकी
सुवार्थी आनी व्यूह रचपांत रात-दीस वगडावपी
शाणी-सुरती भुतां सरसरतात
साक्षर मनोरुग्णांच्या उर्मटपणांत
ह्या शिन्दळांक
नाका एकचार, कारण झगडूंक मेळचें ना,
नाका पुजा, कारण हेडूंक लाबचें ना,
नाका घर, कारण शिन्दळ जमचे ना,
नाका कर्तव्य, कारण जगूंक जमचें ना...

नेणात हीं शिन्दळक भुतां जाल्यांत आपुणच साक्षर मनोरुग्ण कशीं
रातभर शिणटात, दीसभर
धुमशेणां घालतात
(जेन्ना धुमशेणां घालपाची रग सोंपता, तेन्ना
शिणतात आनी ताणशेतात आपणाचेरच!)
थण्ड-शीतळ माथ्यान, क्रूर काळजान
स्फोटक जिणेची निर्मण करीत
साक्षर मनोरुग्ण भुतां हीं
झगड झगड झगडटात
संस्कृतायेक पितात
एके वटेन रिणां काडून
तीं हेर वटेन बुडयतात

साक्षर मनोरुग्ण भुतां हीं
देहान आनी ध्येयान संपन्न -
घरकाराक खातात, ताका सन्तानहीन करतात
काल तुमकां पाळां-मुळां नाशिल्लीं म्हणपाची
गवाय दितात हिणयां-तिणयां...
ह्या मोटव्या शिन्दळक भुतांक
नासता धर्म, नासता कर्म
तांचे अस्तित्व म्हळ्यार निखटी
कुडीची भास आनी बुद्दीचो नास
फटी गवायांची रास पावला कणकणीं
ह्या मोटव्या भुतांक मानाचीं पदां जाय
अधिकाराची गदा जाय;
नाका घर, चलता
हिचो घोव, ताची घरकान्न
हातासूंक वावरतात, हिणयां-तिणयां...

जंय ब-याची शास्त ना, थंय आस्त कसली
जंय चुकांची मानणी ना, थंय भास कसली
मोटवो संवसार, मोटवीं मनशां हिणयां-तिणयां
वसवसून आयिल्ल्या फुडाराक सादूर करपी
एकाद्रोच हताश स्वास, आस्त
शिरन्तरांनी तिगची म्हूण वावुरता
हिणयां-तिणयां...

डॉ० सु० म० तडकोडकार हांचो परिचय

नाव : डॉ० सु० म० तडकोडकार (कविनाम: *सु० म० तडकोड*)
जन्म : एप्रिल ०८, १९५३
शिक्षण : एम० ए०, बी० एड०, पीएच० डी०
नामो :
१). राबितो: १/बी, एस-५, दुसरो माळो, कामत प्लाझा, सान्ता इनेज, पणजी-तिसवाडी,
गोंय - ४०३ ००१

२).कार्यालय: प्रपाठक, मराठी पदव्युत्तर अध्यापन आणि संशोधन विभाग, गोंय
विद्यापीठ, ताळगांव सडो, तिसवाडी, गोंय - ४०३ २०६
दूरध्वनी: ०८३२ - २४२३५७७

उजवाडाक आयिल्लीं पुस्तकां:

१. कोंकणी समीक्षणः तत्त्व आनी प्रयोग, (समीक्षापर लेखांझेलो), केदार प्रकाशन गृह, पणजी-गोंय, १९८९
२. र० वि० पंडित : जीवित आनी वावर (चरित्र आनी समीक्षा), गोवा कोंकणी अकादेमी, पणजी-गोंय, २००६
३. कथा-अरुण (अरुण सिंगबाळ हांची कथा, (सम्पादन), गोवा कोंकणी अकादेमी, पणजी-गोंय, २००७
४. एक कृश्ण-कळी, (कविता), केदार प्रकाशन गृह, पणजी-गोंय, २००७
५. पांयजेल, (कविता), केदार प्रकाशन गृह, पणजी-गोंय, २००८

पांयजेल

सु० म० तडकोड हांच्या
'पायंजेल' ह्या कवितांच्या
झेल्यावरवीं, ह्या कवीच्या
सामाजिक बांधीलकीचो
आनी आत्मिक परिक्षण
करपाच्या तांकीचो परिचय
जाता. आत्मकेन्द्रीत
संवेदनाशील कवीक ज्यो
वेदना जावंक पावनात,
त्यो अशा प्रकारच्या
सांधीलकीन जाता.
सांधीलकी म्हळयार
समश्टीच्या भावनांत गुंतप.
अशें गुंतप जाल्ल्यान
कवितेची आभा वाडत
वेता कारण तातूंत
आत्मपीडा भोगपाचो
तपस्कार आसता.

सु० म० तडकोड

केदार प्रकाशन गृह

ISBN 978-81-904801-2-3